

Любов Корнійчук

СПІВПРАЦЯ АРКАДІЯ ЖУКОВСЬКОГО З УКРАЇНСЬКОЮ БІБЛІОТЕКОЮ ІМЕНІ С. ПЕТЛЮРИ В ПАРИЖІ

У статті аналізується науковий доробок Аркадія Жуковського з історії Української бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі, а також його діяльність в Раді бібліотеки. Автором зроблено спробу розглянути основні напрямки діяльності Бібліотеки та внесок А. Жуковського у її розвиток.

Ключові слова: Українська бібліотека імені С. Петлюри в Парижі, Рада бібліотеки, стаття, конференція, бюлетень.

В статье анализируются научные исследования Аркадия Жуковского по истории Украинской библиотеки имени С. Петлюры в Париже, а также его деятельность в Совете библиотеки. Автором сделана попытка рассмотреть основные направления работы Библиотеки и роль А. Жуковского в ее деятельности.

Ключевые слова: Украинская библиотека имени С. Петлюры в Париже, Совет библиотеки, статья, конференция, бюллетень.

The article deals with the work of Arkadiy Zhukovsky at the Ukrainian Library named after S. Petliura in Paris and his activity at the Library Council. The author looks into the main tendencies of the Library activity and the contribution of Arkadiy Zhukovsky into its development.

Key words: Ukrainian library named after S. Petliura on Paris, Library Council, article, conference, bulletin.

В повоєнний час українцями, що з різних причин були змушені покинути Батьківщину, було утворено ряд наукових установ та громадських організацій за кордоном, зокрема, Наукове товариство імені Шевченка в Європі (далі – НТШ в Європі), Українську вільну академію наук (далі – УВАН), Українське історичне товариство та ін. Діяльність цих організацій була досить різноплановою і багатогранною, охоплювала як організацію конференцій та виставок, так і дослідження окремих періодів історії, а також видання праць різної тематики. Такі наукові інституції консолідували навколо себе багатьох українських науковців, перед якими стояло чимало завдань, але одним з го-

ловних було ознайомлення з історією України світової громадськості. До таких установ належить Українська бібліотека імені С. Петлюри в Парижі, яка, щоправда, була заснована ще до війни в 1927 р., однак у зв'язку з окупацією Франції припинила свою діяльність і відновила функціонування вже в повоєнний час.

Варто зазначити, що питанню історії заснування та функціонування Бібліотеки присвячено ряд праць, зокрема, А. Жуковського [21; 7], В. Михальчука [14], М. Палієнко та Я. Йосипишин [9]. Окремі відомості з історії Бібліотеки є також у монографії М. Палієнко, присвяченій архівним центрам української еміграції [16]. У названій праці викладено результати дослідження історії створення та функціонування архівних осередків української політичної еміграції в країнах Європи в міжвоєнний період, в тому числі мова йде і про вивезення до Німеччини книжкової колекції Української бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі у зв'язку з початком Другої світової війни. Всі перелічені дослідження мали на меті відтворити основні події, пов'язані з історією Бібліотеки, розкрити процес формування її книжкових та архівних колекцій, визначити її основні напрямки діяльності та місце в культурному житті українців Франції тощо.

Співпраця у Раді бібліотеки була одним із провідних напрямків діяльності відомого українського історика, голови НТШ в Європі Аркадія Іларіоновича Жуковського. Вчений знаний передусім своєю діяльністю у НТШ в Європі, натомість поза увагою науковців залишається його праця у бібліотеці та науковий доробок з її історії. В статтях, присвячених висвітленню життя та діяльності історика, лише згадується про те, що він був одним із її співробітників [20; 18; 15; 2; 11]. Зазначене зумовлює необхідність комплексного аналізу діяльності Аркадія Іларіоновича в Українській бібліотеці імені Симона Петлюри. Отож метою цієї розвідки є відтворення основних аспектів його співпраці з Бібліотекою.

На думку Я. Йосипишин та М. Палієнко, представники української еміграції у Франції, як зрештою і в інших європейських країнах, приділяли велику увагу плеканню національної ідеї, збереженню національної самосвідомості та ідентичності в умовах полікультурного оточення. Одним з важливих аспектів діяльності еміграції стала робота із збирання та збереження пам'яток української історії та культури, яка набула особливого значення у період між двома світовими війнами, коли у кількох європейських державах було засновано низку українських громадсько-політичних, культурно-освітніх і наукових установ та організацій. Серед цих інституцій важливе місце посідала

Українська бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі, що мала стати центром українського громадського та культурного життя у Франції. Найголовнішим завданням бібліотеки було комплектування її українськими книжками та періодичними виданнями, збирання документів з історії визвольної боротьби українського народу, а також збереження пам'яток, пов'язаних з життям та діяльністю С. Петлюри [9, с. 4]. Бібліотека, по суті, була загальнонаціональним культурним осередком українців в Європі. Симон Петлюра став символом української боротьби за суверенність народу і незалежність його держави не тільки для колишніх вояків, а й для української політичної еміграції [14, с. 41].

Першим бібліотекарем став Іван Рудичів, який за фахом був юристом і займався громадською роботою на Полтавщині, а потім емігрував на Захід, був відомий діяльністю в РУП, приятелював з С. Петлюрою [14, с. 56]. До першої Ради бібліотеки увійшли В'ячеслав Прокопович (голова), Іларіон Косенко (заступник голови і скарбник), Олександр Удовиченко (секретар), Олександр Шульгин (член Ради), Іван Рудичів (бібліотекар і директор) [14, с. 57]. Першою книгою, яка була внесена до каталогу бібліотеки, була подарована В. Прокоповичем «Конституція Української держави» Пилипа Орлика. У 1928 р. Рада бібліотеки завершила остаточну редакцію українського тексту статуту Товариства бібліотеки, переклала його на французьку мову і на початку 1929 р. зареєструвала його у Префектурі поліції, а відтак бібліотека стала правовою одиницею, публічну діяльність якої регулював французький закон [14, с. 60]. І в першому, і в наступному статутах бібліотеки провідним завданням визначалася видавнича діяльність. Проте, за перший період існування (20-і – 40-і роки) посправжньому розгорнути цю справу через складне матеріальне становище не вдалося. «Звідомлення Української бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі», які планувалося видавати окремо, до 1939 року друкувалися в офіційному органі Державного центру УНР в екзилі. Окремою книгою у 1939 р. вийшла лише перша «Бібліографія про С. Петлюру», яку уклав П. Зленко і яка нараховувала 958 позицій [17].

На відміну від довоєнного періоду, в другій половині ХХ століття Бібліотека пожвавила діяльність. З 1959 р. почав регулярно виходити «Інформаційний бюлетень» (двічі на рік). Перше самостійно фінансоване книжкове видання – праця відомого французького журналіста й письменника А. Дероша (справжнє прізвище – Роземберг) «Проблема України й Симон Петлюра» (1962 р.) – виявилася настільки актуальною, що її незабаром було перевидано англійською та іспанською мовами. Бібліотека активно співпрацювала з іншими видавництвами

та інституціями, які готували до друку важливі матеріали, пов'язані з життям та діяльністю Симона Петлюри. Так, збірник статей міжнародної наукової конференції «Симон Петлюра» готувався до друку спільно з УВУ (Мюнхен), статті та листи С. Петлюри – з УВАН (Нью-Йорк) [7, с. 441].

Співпраця А. Жуковського з Українською бібліотекою імені С. Петлюри почалась в грудні 1959 р., коли згідно рішення Ради бібліотеки він став її дійсним членом [14, с. 191]. На засіданні 28 квітня 1960 р. Радою бібліотеки була створена комісія для перевірки матеріалів і підбору документів до вивезення. До складу цієї комісії увійшов А. Жуковський [14, с. 194]. Її створення було зумовлене необхідністю перевезення архівних матеріалів до Колумбійського університету з тим, щоб забезпечити їх збереження (бібліотечні фонди знаходились у дуже малому приміщенні, яке було непридатне для збереження такої кількості матеріалів).

Одним із обов'язків Аркадія Іларіоновича як члена Ради бібліотеки була участь у її засіданнях, на яких вирішувалась низка важливих питань, що стосувалися діяльності Бібліотеки та вирішення проблем, що поставали в ході її функціонування. Зокрема, науковець брав участь у засіданні Ради бібліотеки, яке проходило 13 вересня 1960 р. та у голосуванні щодо надання Алену Дерошу необхідних матеріалів для написання праці про С. Петлюру [14, с. 196]. Одним із найбільш складних та болючих питань у діяльності бібліотеки було питання відшкодування німецьким урядом збитків, завданих їй в ході війни. Розв'язання цієї проблеми розпочалось із закінченням Другої світової війни і тривало досить довго. Так, наприклад, А. Жуковський брав участь у засіданні Ради бібліотеки 9 жовтня 1962 р., на якому в черговий раз було порушено це питання, однак і тепер воно не було вирішено, адвокат бібліотеки продовжував свою діяльність щодо відшкодування завданих збитків в німецьких судових і фінансових інстанціях [14, с. 206]. Вирішено цю справу було у квітні 1967 р. рішенням Цивільного суду в Берліні про призначення суми відшкодування за завдані збитки [14, с. 253].

28 квітня 1963 р. вперше були проведені збори членів Товариства бібліотеки, тобто відбулося розмежування між Радою бібліотеки і Товариством бібліотеки. Отже, бібліотека на даний час вже була легалізованою французькою владою і мала свої керівні органи: Раду, Контрольну комісію, Товариський суд та Загальні збори членів [14, с. 243]. На цих зборах А. Жуковський був обраний членом Контрольної комісії, в складі якої перебував і на нових зборах Товариства бібліотеки 31 березня 1966 р. [14, с. 219]. Восени 1968 р. А. Жуковський взяв

участь у спільній акції бібліотеки та української православної громади в Парижі щодо купівлі будинку Храму Св. Симона для увіковічення пам'яті С. Петлюри [14, с. 263]. Питання розширення бібліотеки назрівало давно і у зв'язку з появою частини коштів (відшкодування німецького уряду) було вирішено розпочати збір пожертв на купівлю нового приміщення. Аркадій Жуковський та Петро Плевако від імені управи Будівельного комітету розмістили заклик збору коштів в «Українському слові» та інших українських газетах [14, с. 262].

У травні 1971 р. за участю Аркадія Іларіоновича відбулося відкриття бібліотеки у новому приміщенні. 21 січня 1972 р. на Загальних зборах членів бібліотеки він був обраний до Контрольної комісії [14, с. 281]. 2 жовтня 1974 р. на спеціальному засіданні Ради, присвяченому підготовці до відзначення 50-ї річниці з дня смерті С. Петлюри, А. Жуковський та П. Йосипишин підтримали пропозицію М. Ковальського щодо видання спеціального збірника праць, присвяченого С. Петлюрі [14, с. 286].

Одним із важливих завдань, що постали перед бібліотекою, було набуття статусу установи «суспільної користі». Це питання обговорювалося на Загальних зборах 1 березня 1974 р. У Франції установи з таким статусом мали тісний зв'язок з владою, користувались її опікою, могли отримувати державні субсидії. Проте і зобов'язання їх відповідно були більшими, зокрема, нерухоме майно та дотаційний капітал підлягали контролю влади і у випадку ліквідації установи її майно могло переходити за згодою влади тільки до іншої організації такого ж статусу. Питання переходу бібліотеки на новий статус виявилось достатньо дискусійним, оскільки необхідно було спочатку налагодити діяльність в новому приміщенні, дочекатись отримання такого статусу іншою українською установою, яка б могла успадкувати майно бібліотеки у випадку її ліквідації, а також запровадити окрім дійсного членства звичайне кореспонденційне, адже це було однією з умов отримання нового статусу [13, с. 6].

22 жовтня 1975 р. на форумі Українського центрального громадського комітету у Франції, членом якого була бібліотека, було прийнято рішення про утворення Ділового комітету для відзначення в Парижі 50-річчя від дня смерті Петлюри, членом якого став Аркадій Іларіонович [10, с. 5], який разом з В. Косиком підготував до друку брошуру про С. Петлюру французькою мовою [1, с. 12]. Зусиллями комітету 29 травня 1976 р. було проведено конференцію пам'яті С. Петлюри, на якій з доповідями виступили проф. О. Кульчицький, проф. Г. Васькович, проф. М. Степаненко та ін. [14, с. 296].

25 травня 1979 р. відбулися чергові Загальні збори бібліотеки, на яких від імені Контрольної комісії звітував А. Жуковський. Після зборів 27 травня 1979 р. було проведено громадську зустріч у залі Французької музичної консерваторії в Парижі, де вчений виголосив доповідь українською мовою на тему «100-ліття від народження Симона Петлюри» [14, с. 303]. У доповіді дослідник висвітлив життєвий шлях С. Петлюри та відзначив його роль в українських визвольних змаганнях, а також коротко охарактеризував праці про С. Петлюру. Аркадій Іларіонович брав участь і в другій частині зборів – дискусії над звітами. Зокрема, він запропонував у збиранні матеріалів більш суворо дотримуватись специфіки бібліотеки – українки, а також зберігати лише справді вартісні архівні матеріали і для цього створити спеціальну комісію, яка б давала їм свою оцінку [12, с. 6]. На його пропозицію було переобрано Раду і Контрольну комісію в попередньому складі, а також створено комісію спеціалістів, яка давала оцінку виданням, що надходили до Бібліотеки [3, с. 5].

28 травня 1983 р. А. Жуковський був обраний головою Ради бібліотеки і виконував ці обов'язки до 1995 р. [14, с. 314]. Як голова Ради бібліотеки він звітував на її Загальних зборах, а також брав участь у заходах, які вона проводила. Новообрана Рада ознаменувала собою і новий етап діяльності модернізованої інституції. На думку В. Михальчука, залишаючись на тих самих позиціях української інституції, завдання якої полягали у збереженні і поширенні рідної культури та залученні нових прихильників, Раді потрібно було виробляти більш динамічну тактику, а бібліотека мала стати своєрідним культурним центром українського Парижа і виходити за його межі [14, с. 314]. Подібні міркування висловлював і А. Жуковський. На його думку, розбудова бібліотеки мала сприяти її перетворенню на центр українського культурного життя в Парижі як найважливішого осередку українців в Європі, а також мала служити «гідним монументом головному отаманові» [6, с. 2].

Крім того, як голова Ради, А. Жуковський звертався із закликами давати пожертви у фонд бібліотеки на добудову нових приміщень з метою розміщення там нових надходжень та наявних фондів, які через брак коштів зберігалися в неналежних умовах. Розмірковуючи про перспективи діяльності інституції, А. Жуковський зазначав, що вона повинна стати спеціалізованою бібліотекою, осередком документації з історії розбудови української державності 1917 – 1920 рр. при збереженні загальної українознавчої специфіки. Вченому вдалося продовжити налагодження співпраці з бібліотеками НТШ в Європі

та Інституту слов'янських студій, Державним інститутом східних мов і цивілізацій, бібліотекою інтернаціональної та сучасної документації (Нантер), Польською бібліотекою, Національною бібліотекою, університетським та муніципальними бібліотеками [6, с. 2].

1 березня 1986 р. відбулася нарада членів Товариства бібліотеки, на якій обрано Діловий комітет для організації відзначення 60-ліття з дня смерті С. Петлюри на чолі з Управою комітету. Головою комітету було обрано А. Жуковського, він також увійшов до Конференційної комісії [3, с. 3]. Основною подією стали збори 24 травня 1986 р., оскільки присвячені були не лише вирішенню організаційних питань, а й вшануванню пам'яті С. Петлюри. Засіданням керував А. Жуковський. На проведеній бібліотекою конференції, він виступив з доповіддю «70-річчя української державності і Симон Петлюра», на конференції також виступили В. Михальчук та В. Косик [14, с. 330].

Варто зазначити, що напередодні 1988 р. перед бібліотекою постало завдання долучитися до святкування тисячоліття хрещення України. Рада вирішила організувати виставку церковних видань та ікон і налагодила співпрацю з Греко-католицькою церквою та з НТШ в Європі. Ці питання позитивно вирішувалися у тому числі завдяки зусиллям голови Ради Аркадія Жуковського, який був головою Історичної комісії Комітету для проведення наукового конгресу. 11-17 квітня 1988 р. тривала виставка церковно-релігійних книг, ікон, літургійної музики, взірців церковної архітектури, церковної історії тощо [14, с. 329].

З кінця 1980-х років В. Михальчук пропагував перед Товариством та Радою бібліотеки ідею створення військового музею та започаткування проведення конкурсу петлюріани в Україні. Неодноразово В. Михальчук розмовляв про це з П. Йосипишиним та з А. Жуковським. З Аркадієм Іларіоновичем вони були знайомі з початку 1950-х, коли вчений приїхав до Парижа з Австрії, разом вони співпрацювали в Українському академічному товаристві «Зарево» та Центральному союзу українського студентства. В питанні організації музею А. Жуковський був досить стриманим, оскільки як інженер-будівельник боявся за наслідки перебудови для приміщення [14, с. 338]. Що стосується питання проведення першого конкурсу петлюріани в Україні, то на засіданні Ради бібліотеки 10 липня 1991 р. дослідник підтримав пропозицію В. Михальчука про проведення такого конкурсу в Україні, але заявив, що через роботу в редакції «Енциклопедії українознавства» та у зв'язку з тим, що взяв на себе зобов'язання сприяти діяльності відновленого у Львові НТШ, не зможе приділити конкурсу та новоствореному представництву бібліотеки у Києві належну ува-

гу. Тому організацією конкурсу зайнявся В. Михальчук [14, с. 357]. Слід зауважити, що в результаті праця над енциклопедією не завадила Аркадію Іларіоновичу взяти участь в обговоренні вибору журі для оцінювання учасників конкурсу в Україні та долучитися до його проведення.

Варто зазначити, що А. Жуковський займався підготовкою зустрічей з гостями з України. Зокрема, в травні 1992 р. він підготував зустріч в залі бібліотеки з Оленою Апанович, а у червні 1992 р. – з Президентом України Леонідом Кравчуком, що прибув до Франції з дводенним візитом [14, с. 366]. Проведення таких заходів супроводжувалося науковими викладами і вимагало від організаторів значних зусиль, оскільки важко було згуртувати вчених, що проживали в різних країнах. Аркадій Іларіонович намагався залучати до таких імпрез членів НТШ в Європі та інформувати громадськість про їх проведення.

В травні 1994 р. на чергових урочистостях із вшанування пам'яті С. Петлюри, А. Жуковський схвально оцінив об'єднання зусиль Української бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі з Фундацією імені С. Петлюри в Торонто, що дало можливість спільно видавати праці, присвячені отаманові. На думку вченого, видання в Україні праць, які донедавна були заборонені, стало надзвичайно важливою справою. Проте потрібно було брати до уваги фінансові можливості бібліотеки, а у фінансовому питанні допомогти могла Фундація [14, с. 392]. З ініціативи А. Жуковського 8 квітня 1995 р. у Бібліотеці відзначено ще одну культурну подію – громадські збори НТШ в Європі, на яких обговорювалося питання видання «Енциклопедії українознавства» англійською мовою. Зокрема, про ініціативу такого видання інформував член Товариства Данило Гусар-Струк [14, с. 399].

14 жовтня 1995 р. збори членів Товариства бібліотеки вибрали нову Раду на чолі з К. Митровичем, А. Жуковський став головою Контрольної комісії. У травні 1996 р. він виступив з доповіддю «Петлюра і завдання української еміграції» на конференції, присвяченій 70-річчю з дня смерті С. Петлюри [14, с. 412]. В жовтні цього ж року бібліотека спільно з НТШ в Європі організувала громадську зустріч з нагоди вшанування наукової діяльності і 130-ї річниці з дня народження Михайла Грушевського, на якій дослідник виголосив доповідь «Михайло Грушевський і Франція» [14, с. 417].

Працюючи в Раді бібліотеки, А. Жуковський мав змогу дослідити архівні матеріали, що стосувались її заснування та функціонування. Результати його досліджень були опубліковані у вже згаданій статті в

«Harvard Ukrainian Studies», а також у статтях в «Українському археографічному щорічнику» та «Віснику НТШ». Насамперед, слід зауважити, що вченому належать перші спроби узагальнюючого аналізу історії виникнення та функціонування бібліотеки, а також основних аспектів її діяльності. Уже йшлося про те, що на даний час опубліковано два монографічні дослідження з даної проблематики [14; 9]. У названих студіях здійснено докладний виклад історії бібліотеки, проаналізовано її зв'язки з науковими установами в Україні. Праця В. Михальчука вирізняється не лише детальним аналізом діяльності Бібліотеки та її керівних органів, зокрема, Ради бібліотеки та Контрольної комісії, а також і тим, що в книзі вперше висвітлено історію створення та розвитку бібліотеки на тлі історичних подій, що відбувались в Європі, також подано біографії всіх голів Ради бібліотеки і директорів. У книзі М. Палієнко та Я. Йосипишин головне місце займає змалювання процесу формування книжкових фондів та архівних колекцій Бібліотеки, а також висвітлення їх долі в роки Другої світової війни та повоєнний період, в тому числі на основі надзвичайно цінного джерела для реконструкції роботи Бібліотеки – спогадів її першого директора Івана Рудичева.

Оскільки статті А. Жуковського були одними з перших спроб викладу загальної історії Бібліотеки, то в них автор намагався виокремити найважливіші події, основні проблеми, які виникали в ході діяльності та завдання, які перед собою ставили співробітники, відповідно менша увага зверталась на конкретні напрямки її роботи. Зокрема, в публікаціях у «Віснику НТШ» [8] та «Українському археографічному щорічнику» [7] А. Жуковський подав загальний огляд історії Бібліотеки від заснування і до початку 1990-х років. Особливу увагу дослідник звернув на історію заснування Бібліотеки, а також на труднощі в її діяльності, що були пов'язані з Другою світовою війною. Найважливішим досягненням в діяльності Бібліотеки автор вважав те, що вона стала культурним осередком української еміграції у Франції [7, с. 441].

Більш детальний аналіз діяльності бібліотеки подано в статті А. Жуковського, опублікованій в «Harvard Ukrainian Studies» [21]. Автор виділяє наступні періоди в історії бібліотеки: 1) 1926 – 1929 рр. – період формування; 2) 1929 – 1940 рр. – період розширення; 3) 1940 – 1944 рр. – період діяльності під час німецької окупації; 4) 1948 – 1958 рр. – післявоєнний період; 5) 1958 – 1987 рр. – період розширення бібліотечної роботи. Для прикладу згадаємо, що інший дослідник історії бібліотеки П. Шумовський виділяв три періоди в її історії, відповідно

до керування нею різними бібліотекарями та активністю голови Ради бібліотеки [19, с. 1]. Перший період 1926 – 1944 рр., коли головою Ради був В'ячеслав Прокопович (1926 – 1939), а бібліотекарем Іван Рудичів (1926 – 1950). Цей етап автор називає «золотим», оскільки Бібліотека завдяки виключно пожертвам українців змогла розширити свій книжковий фонд та заснувати окремі представництва в інших європейських країнах і стала фактично «центром уваги українського громадянства у Франції та Європі» [19, с. 1]. Другий період, на думку П. Шумовського, розпочався 1944 р. і тривав до 1958 р. і бібліотекарями, яким випала доля відновлювати пограбовану німцями Бібліотеку, були Іван Рудичів та Олександр Довженко (1950 – 1958), головами Ради в цей період були Іларіон Косенко (1945 – 1950) та Олександр Удовиченко (1950 – 1963) [19, с. 2]. Цей етап ознаменував собою відновлення діяльності та початок укомплектування книжкових фондів, що відбувалося практично «з нуля». Важливою справою було відшкодування збитків, які представники Бібліотеки хотіли отримати від німецького уряду. Однак через те, що першочерговою справою було укомплектування фондів, на належний рівень це питання вдалося поставити лише під час третього періоду існування Бібліотеки. Хронологічні рамки цього періоду практично співпадають з четвертим періодом, виділеним А. Жуковським. Третій період включав 1958 – 1976 рр., коли бібліотекарем був П. Йосипишин (1958 – 1988 рр.), а головами Ради почергово були Єлисавета Прокопович (1963 – 1964 рр.), Петро Плевако (1964 – 1968 рр.) та Павло Шумовський (1968 – 1981 рр.). На цей етап, окрім зазначеного питання відшкодування збитків, припадає також утворення численних представництв Бібліотеки, початок видання «Інформаційного бюлетеня Української Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі», запровадження традиції відзначення річниць народження та смерті С. Петлюри, придбання нового приміщення [19, с. 2].

А. Жуковський вважав, що головним ініціатором заснування бібліотеки був В'ячеслав Прокопович і воно є безперечно його заслугою, а також вагому роль відіграв утворений в червні 1926 р. Комітет пам'яті С. Петлюри в Парижі на чолі з В. Прокоповичем та О. Удовиченком [21, с. 220]. Автори монографії «Українська бібліотека імені Симона Петлюри в Парижі в світлі джерел та спогадів» теж схилилися до думки про те, що «найпомітнішу роль у заснуванні бібліотеки відіграли її фундатори В'ячеслав Прокопович, Іларіон Косенко, Олександр Удовиченко, Олександр Шульгин та Іван Рудичів, які ввійшли до складу першої Ради бібліотеки, а також свій внесок у розбудову

бібліотеки зробили вояки Армії УНР із таборів для інтернованих у Польщі, які масово почали переселятися до Франції у середині 1920-х рр.» [9, с. 4]. На думку дослідника, наступний період був часом блискучого зростання та визнання значимості Установи як українською громадою, так і іноземцями, вона фактично стала одним із центрів українського наукового життя в Парижі [21, с. 222]. В. Михальчук хоча й відзначав вагомі здобутки бібліотеки на етапі її становлення, проте назвав ці роки «складними і грізними», оскільки було багато труднощів, зокрема, погане фінансове забезпечення тощо [14, с. 89]. Нищівного удару бібліотеці завдала німецька окупація Франції, оскільки все її майно, а також музейні експонати були вивезені німцями до Берліну і, не зважаючи на те, що бібліотекар І. Рудичів теж поїхав до Німеччини для нагляду за літературою, фактично всі надбання були втрачені. Період 1940 – 1945 рр. був найбільш трагічним, адже бібліотечна колекція була втрачена і зберегти вдалося лише матеріали, які не забрали німецькі офіцери, що здійснювали інспекцію Бібліотеки. Відповідно поствоєнний період в історії установи ознаменував собою нове становлення, фактично нове формування бібліотечної та музейної колекцій [14, с. 229].

Останній період діяльності Бібліотеки, виділений дослідником, розпочався у 1958 р. з відозви «До всього українського громадянства у цілому світі», в якій мова йшла про те, що в історії Бібліотеки була довга пауза і необхідно почати реорганізацію. В цьому ж році бібліотекарем став П. Йосипишин [14, с. 229]. Аркадій Іларіонович визначив головні напрямки діяльності установи на новому етапі функціонування. Зокрема, це справа одержання відшкодування від німецького уряду за розформування бібліотечного фонду в 1941 р., початок видання «Інформаційного бюлетеня» в 1959 р., утворення представництв Бібліотеки в країнах, де проживали українці, розширення бібліотечної колекції і відповідно побудова нового приміщення для її розміщення, сприяння співпраці з іншими науковими інституціями, організація святкувань з нагоди вшанування пам'яті С. Петлюри, налагодження видавничої справи.

На думку А. Жуковського, організація роботи Бібліотеки у кожному з вказаних напрямків зумовлювала виконання певних завдань. Зокрема, дослідник виділив такі завдання: сприяння здійсненню досліджень на українознавчу тематику та студій, присвячених українсько-французьким зв'язкам, переклад французькою мовою україномовних праць, публікація періодичних і неперіодичних видань [21, с. 218]. Вагомою, на думку вченого, була організація і проведення кон-

ференцій, а також викладання лекцій на історичну, літературознавчу та соціологічну тематику на базі Бібліотеки [21, с. 224].

Попри труднощі, що поставали перед бібліотекою в ході її функціонування і були пов'язані з необхідністю покращення умов зберігання книг, потребою фінансування тощо, завдяки самовідданій праці колективу вдалось налагодити ще один, на думку дослідника, досить важливий напрямок діяльності – видавничий [21, с. 234]. А. Жуковський крім характеристики особливостей видання «Інформаційного бюлетеня» (видавався з 1959 р.) подав перелік і стислу характеристику інших видань. Крім того, у окремій розвідці [5] науковець детально увагу присвятив виданню «Інформаційного бюлетеня». Зокрема, вчений наголошував на тому, що Бюлетень почав виходити на переломному етапі в історії бібліотеки, коли на зміну її засновникам прийшла низка нових ентузіастів справи, які поставили собі за мету продовжити розбудову бібліотеки, шукаючи нові способи. Виданням бюлетеня керівництво хотіло мобілізувати прихильників Бібліотеки не лише в Парижі. Він фактично став інформаційним сполученням членів, жертводавців та української громади загалом [5, с. 2]. «Інформаційні бюлетені» бібліотеки включали звернення Ради бібліотеки щодо організації конференцій, виставок чи інших наукових імпрез, інформацію про їх проведення, офіційні звіти діяльності, перелік отриманих книг та подяки меценатам тощо. Спочатку редагуванням займались М. Ковальський та П. Йосипишин, а згодом тільки П. Йосипишин, співробітниками «Інформаційного бюлетеня» були, насамперед, члени Ради бібліотеки. Бюлетень інформував фактично всю українську діаспору про культурний центр в Парижі і про його діяльність «під кутом зору української державності ХХ ст. і її чоловічої постаті Симона Петлюри» [5, с. 2].

Таким чином, при висвітленні діяльності Української бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі, дослідник головну увагу звертав на видавничу діяльність бібліотеки. На підставі аналізу його праць з історії інших наукових установ, можна припустити, що добре організована видавнича робота Установи для вченого є свідченням її ефективної роботи. У діяльності бібліотеки дослідник виділяє п'ять періодів, прикметними ознаками яких були події пов'язані як зі зміною політичної ситуації в країні, так і зі змінами в керівництві самої Установи. Характеризуючи основні періоди діяльності Бібліотеки, науковець виокремлював труднощі, що поставали в ході її діяльності, а також акцентував увагу на важливому значенні бібліотеки як культурного та наукового осередку українців у Європі. Як і інші україн-

ські культурні центри в Європі, Українська бібліотека імені Симона Петлюри в Парижі намагалась не тільки зібрати та зберегти для прийдешніх поколінь пам'ятки національної історії, але й актуалізувати дослідження з історії визвольної боротьби українського народу, привернути увагу європейських політиків та науковців до існування українського національного питання, необхідності його розв'язання не тільки в науковій, але й у політичній площині [16, с. 237].

В цілому діяльність А. Жуковського в Раді бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі та в Контрольній комісії була спрямована на вшанування С. Петлюри, якого він назвав «прапором боротьби за українську самостійність» [8, с. 14], а також на налагодження співпраці Бібліотеки з іншими науковими товариствами. З 1983 по 1995 р. вчений був головою Ради бібліотеки і займався організацією її зборів та модернізацією діяльності бібліотеки. Зокрема, науковець долучався до здійснення заходів щодо сприяння дослідження історії України, влаштування курсів і викладів з українознавчих дисциплін, видання творів з українознавства, а також періодичних і неперіодичних видань тощо.

Джерела та література:

1. Видання про Симона Петлюру // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі. – Травень 1976. – Ч. 36. – С. 12.
2. Винар Л. Академік Аркадій Жуковський: історик і енциклопедист / Л. Винар, А. Атаманенко // Український історик. – 2003. – № 1–5 (156–160). – С. 397–408.
3. Відзначення 60-ліття смерті Симона Петлюри в Парижі // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі. – Липень 1986. – Ч. 49. – С. 2–4.
4. Відзначення в Парижі 100-ліття народження, 53-ої річниці смерті Симона Петлюри та Загальні Збори Бібліотеки // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі. – Січень 1980. – Ч. 42. – С. 4–7.
5. Жуковський А. 50 чисел «Інформаційного бюлетеня» / А. Жуковський // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі. – Вересень 1987. – Ч. 50. – С. 2.
6. Жуковський А. Розбудувуймо Українську бібліотеку імені Симона Петлюри – український культурно-національний центр у Парижі / А. Жуковський // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі. – Січень 1985. – Ч. 47. – С. 2.
7. Жуковський А. Українська бібліотека імені Симона Петлюри в Па-

риж / А. Жуковський // Український археографічний щорічник. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 439–441.

8. Жуковський А. Українська бібліотека імені Симона Петлюри в Парижі / А. Жуковський // Вісник НТШ. – 1997. – Ч. 16–17. – С. 13–15.

9. Йосипишин Я. Українська бібліотека імені Симона Петлюри в Парижі в світлі джерел та спогадів / Я. Йосипишин, М. Палієнко. – К.; Париж: [б. в.], 2006. – 123 с.

10. Комунікат Ділового Комітету для відзначення ювілею 50-ліття смерти сл. п. Симона Петлюри в Парижі // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені Симона Петлюри в Парижі. – Січень 1976. – Ч. 35. – С. 5.

11. Макар Ю. Патріярх українського буквинознавства / Ю. Макар, О. Добжанський // Український історик. – 1998. – № 1–4 (136–139). – С. 150–156.

12. Маслов М. Відзначення в Парижі 100-ліття народження, 53-ої річниці смерті Симона Петлюри та Загальні збори бібліотеки / М. Маслов, А. Жуковський, В. Лазаркевич // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі. – Січень 1980. – Ч. 42. – С. 4–6.

13. Митрович К. Поширення членства бібліотеки й справа статусу «д'ютіліте публік» / К. Митрович // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі. – Травень 1974. – Ч. 32. – С. 6–7.

14. Михальчук В. Українська бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі: Заснування, розвиток, діяльність (1926–1998) / В. Михальчук. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. – 656 с.

15. Наулко В. До 80-річчя професора Аркадія Жуковського / В. Наулко // Український археографічний щорічник. – Вип. 7. – К.; Нью-Йорк, 2002. – С. 7–10.

16. Палієнко М. Архівні центри української еміграції (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М. Палієнко. – К.: Темпора, 2008. – 688 с.

17. Тимошик М. Україніка в архівах, бібліотеках, редакціях і видавництвах Франції [Електронний ресурс] / М. Тимошик // Режим доступу: <http://ukrainaforever.narod.ru/ukrarchiv.html>.

18. Червак Б. Аркадій Жуковський – вчений і націоналіст / Б. Червак // Українське слово. – 1997. – 23 січня. – С. 5.

19. Шумовський П. Короткий нарис історії і розвиток Бібліотеки імені С. Петлюри (1926–1976) / П. Шумовський // Інформаційний бюлетень Української Бібліотеки імені С. Петлюри в Парижі. – Травень 1977. – Ч. 38. – С. 1–3.

20. Яремчук Д. 75-річчя проф. Аркадія Жуковського / Д. Яремчук // Український голос. – 1997. – 10 лютого. – С. 3.

21. Joukovsky A. The Symon Petliura Ukrainian Library in Paris / A. Joukovsky // Harvard Ukrainian Studies. – 1990. – Vol. XIV. – P. 218–235.